

Verslag Memory Express

Op 19 april 2018 werd onder de titel 'Memory Express' een bijeenkomst gehouden over het onderwerp 'collecties en diensten van de Bibliotheek voor ouderen en hun mantelzorgers'. De door ProBiblio georganiseerde bijeenkomst, waaraan ongeveer 25 mensen uit de bibliotheekbranche deelnamen, vond plaats in het Museum van de 20e Eeuw in Hoorn. Voor de deelnemers was een zaaltje gereserveerd dat de sfeer van vroeger ademde. Aan de muren hingen tientallen oude reclameborden en er stond zelfs een heuse jukebox. Het duurde even voor de beloofde presentatie van start kon gaan, omdat de 21e-eeuwse techniek niet meewerkte en er naar een geschikt snoertje moest worden gezocht.

De directeur van het museum, Hans Stuijffbergen, wist de aanwezigen intussen te boeien. Hij vertelde onder meer dat het museum een feest der herkenning wil zijn voor 'bezoekers van 3 tot 103'. En er valt niet alleen veel te herkennen, maar ook heel wat te leren. Sommige kinderen horen tijdens een rondleiding voor het eerst dat koffiebonen gebrand en gemalen moeten worden om er koffie van te maken. Dat malen mogen ze zelf doen, met een ouderwetse koffiemolen. En wie weet nog dat er ooit twee mensen nodig waren om een stofzuiger te bedienen? Terwijl de ene persoon een blaasbalg in beweging hield, kon de ander de slang hanteren. Gelukkig konden de beter gesitueerden die zo'n blaasbalgstofzuiger in huis hadden zich ook wel twee dienstmeisjes veroorloven.

VoorleesKrachten

Na deze inleiding was het woord aan Miranda Rood van Bibliotheek Hoorn. Zij vertelde over het project VoorleesKrachten. De Bibliotheek traint mantelzorgers en vrijwilligers van zorginstellingen om voor te lezen aan mensen met dementie, en heeft een speciale leeslijst samengesteld met boeken die geschikt zijn voor deze doelgroep. Voor het project wordt samengewerkt met drie zorginstellingen in Hoorn. Ook is er nauw contact met de gemeente, die een innovatiesubsidie verstrekke. VoorleesKrachten sluit aan bij het coalitieakkoord, dat streeft naar een 'zorgzame stad'. Het voorlezen en het praten over herinneringen geeft mensen met dementie weer houvast en zorgt dat zij zich prettiger voelen. Miranda vertelde dat sommige mensen tijdens het voorlezen in slaap vallen. Ze benadrukte dat dit erop duidt dat het voorlezen ontspanning teweegbrengt, en dat vrijwilligers zich dus zeker niet hoeven te storen aan een slapende toehoorder. Het ter afsluiting getoonde filmpje, waarin te zien is hoe bewoners van het Risdamhuis worden voorgelezen, kreeg spontaan applaus.

Media en programmering

Karen Bertrams van ProBiblio zette de presentatie voort, en liet de aanwezigen kennis maken met allerlei initiatieven rondom ouderdom en dementie. Ze vroeg wat er door bibliotheken ondernomen wordt om de dementievriendelijkheid te bevorderen. Hierop kwam een aantal reacties uit de zaal. Medewerkers van Bibliotheek Heiloo hebben een training gevolgd over dementievriendelijkheid. Bibliotheek Zuid-Kennemerland wil nieuwe vormen van samenwerking met zorginstellingen verkennen. Wel blijkt het lastig om voldoende materialen te vinden die geschikt zijn voor dementerenden. De nostalgische platenboeken uit de collectie van ProBiblio, die in de zaal op tafel lagen en doorgebladerd konden worden, bleken echter inspiratie te bieden.

Bibliotheek Kennemerwaard breidt het project 'Dag en Dauw' (culturele activiteiten voor iedereen vanaf 60 jaar) van Alkmaar tot Bergen. Ook organiseert deze Bibliotheek activiteiten voor specifieke doelgroepen, waaronder dementerenden. Zo brachten ouderen met dementie en jongeren met autisme gezamenlijk een bezoek aan de Grote Kerk in Alkmaar. Bij Bibliotheek De Boekenberg is de programmering erop gericht om een zo breed mogelijke doelgroep aan te spreken. Activiteiten zoals de 'Reptielendag' zijn interessant voor jong en oud. Bibliotheek Huizen-Laren-Blaricum heeft een wedstrijd 'gedichten schrijven' georganiseerd waarbij basisschoolleerlingen teams vormden met dementerende ouderen.

Karen raadde de aanwezigen aan om te kijken naar de serie 'In De Leeuwenhoek', waarin Adelheid Roosen en Hugo Borst het dagelijks leven volgen van ouderen met dementie in een Rotterdams verpleeghuis. Op 19 april, de dag dat de bijeenkomst in Hoorn plaatsvond, werd de eerste aflevering uitgezonden. Nog geen enkele Bibliotheek bleek deze serie te hebben benut als aanknopingspunt voor informatie over het omgaan met dementerenden. Maar misschien is het hiervoor nog niet te laat, aangezien er nog een paar afleveringen zullen volgen.

Geheugenkabinet

De volgende spreker was Rikkert Boonstra van NBD Biblion, die informatie gaf over het Geheugenkabinet. Dit landelijke programma is ontwikkeld door NBD Biblion in samenwerking met een aantal bibliotheken, en is oorspronkelijk afgeleid van het OBA Geheugenkabinet: een kast met materialen zoals boeken, spellen en dvd's, gericht op mensen met dementie en hun mantelzorgers. Het concept is wat breder geworden; het Geheugenkabinet is ook gericht op mensen die (nog) niet lijden aan dementie, maar zich wel zorgen maken over hun geheugen. Het Geheugenkabinet is niet alleen een fysieke plek met een collectie, maar omvat ook programmering en heeft een doorverwijsfunctie. Een deelnemer vroeg of 'Geheugenkabinet' een beschermde term is, maar dit bleek niet het geval. De term zou dus een alternatief kunnen zijn voor 'Dementheek', een woord dat voor sommigen een onaangename klank bleek te hebben.

De Lonkende Leestafel

Hierna nam Karen Bertrams opnieuw het woord en vertelde over de Lonkende Leestafel, een door ProBiblio ontwikkeld concept. Het doel van de Lonkende Leestafel is mensen die interesses delen samenbrengen en het lezen stimuleren. Dit kan op veel manieren: pop-up leesclubs, open podia, spreekuren, samen koken en lezen, enzovoort. De tafel kan fysiek aanwezig zijn of gebruikt worden als metafoor. Bibliotheek IJmond Noord zet de Lonkende Leestafel in om senioren met elkaar en met boeken in contact te brengen. Vrijwilligers bezoeken senioren op locaties zoals een buurthuis of verzorgingshuis om voor te lezen, samen boeken te lezen, te praten over boeken en over vroeger. Naar aanleiding van de informatie over de Lonkende Leestafel merkte een deelnemer op dat het format voor de inrichting in bibliotheken soms belemmerend werkt. Anderen beaamden dat er ruimte zou moeten zijn om van dit format af te wijken, als de Bibliotheek daardoor klantvriendelijker zou kunnen worden voor ouderen. Ook voorzag Karen de zaal in stevig tempo van inspiratie voor programmering in de bibliotheek. Lezen, schilderen, muziek luisteren en dansen met ouderen passeerden de revue. Verder hoorden de deelnemers over het bestaan van de 'apeenoma-machine', waarmee een oudere zonder smartphone toch kan appen. Dit apparaat kan een app uitprinten en een handgeschreven kaartje als app versturen.

Virtual Reality en ouderen

Vervolgens liet Ruud Brok van ProBiblio aan de hand van een aantal filmpjes zien wat Virtual Reality kan betekenen voor senioren. In de ouderenzorg zijn diverse toepassingen mogelijk, bijvoorbeeld op het gebied van pijnbestrijding, maar ook de Bibliotheek kan Virtual Reality inzetten om ouderen een belevenis aan te bieden. Steeds meer bibliotheken hebben Virtual Reality-apparatuur in huis. De beoogde doelgroep is meestal jongeren, maar hier ligt een mooie kans om ook ouderen te bereiken. Doordat de techniek iemand het gevoel geeft op een andere plek te zijn, kunnen plaatsen bezocht worden waar iemand in werkelijkheid niet kan komen. Fysieke beperkingen kunnen zo omzeild worden.

Een van de filmpjes toonde hoe een ouder echtpaar dat niet langer in staat is om te reizen, een eerder gemaakte reis opnieuw beleeft via Virtual Reality en daarvan geniet. Op de vraag van een deelnemer of de brillen niet te zwaar zijn voor oudere mensen, antwoordde Ruud dat het gewicht meestal geen probleem is, en dat de techniek bovendien snel voortschrijdt, zodat de brillen in de toekomst lichter zullen worden. Wel is volgens hem altijd voorzichtigheid geboden bij het inzetten van Virtual Reality, vooral bij ouderen en dementerenden. Voor sommige mensen is wat zij zien zo levensecht dat ze met veel beweging reageren. Een valpartij ligt dan op de loer. Ruud beveelt aan om mensen op een bureaustoel met wieltjes te laten zitten, zodat ze op een veilige manier kunnen bewegen als de beelden hen daartoe uitnodigen.

Passend Lezen

De volgende spreker, Hannerieke Dekkers van Bibliotheekservice Passend Lezen, vertelde dat de ervaring leert dat ouderen in zorginstellingen vaak rustig worden van het luisteren naar een gesproken boek of hoorspel. Het helpt hen ook om beter te slapen. Een voordeel is dat voor deze vorm van ontspanning geen hulp van anderen nodig is. Leden van de openbare Bibliotheek kunnen gebruik maken van een beperkt deel van het aanbod van Passend Lezen, om hiermee kennis te maken. Een lidmaatschap bij Passend Lezen à 28 euro per jaar geeft toegang tot het volledige aanbod.

Memory Express mediatips voor mantelzorgers

Tot slot presenteerde Anne-Marie Terlouw van ProBiblio het eerste (0-nummer) nummer van de nieuwsbrief 'Memory Express'. Alle aanwezigen ontvingen een papieren exemplaar. Deze door ProBiblio ontwikkelde nieuwsbrief bevat mediatips voor mantelzorgers. Mensen die zorgen voor een naaste met dementie worden gewezen op interessante boeken, die bij de zorg een steuntje in de rug kunnen geven. Bijvoorbeeld platenboeken over vroeger, voorleesverhalen, en ervaringsverhalen van dementerenden en mantelzorgers. Kortom, boeken die inspiratie geven en geschikt zijn om als uitgangspunt te dienen voor een activiteit die rust brengt en herkenning biedt. Het eerste nummer bevat alleen suggesties voor boeken, maar in de komende edities kunnen ook andere materialen en relevante websites worden opgenomen.

De bijeenkomst werd afgesloten met een lunch in de buitenlucht, met uitzicht op de haven achter het museum. Daarna maakten sommigen nog met plezier gebruik van de mogelijkheid om het museum te bezichtigen, alvorens te vertrekken richting huis of werk (of nog even een rondje te lopen door een zonnig Hoorn).

Laura Meijer, collecties ProBiblio